

معرفی کتاب

بهمن نامور مطلق

دایرةالمعارف نمادها

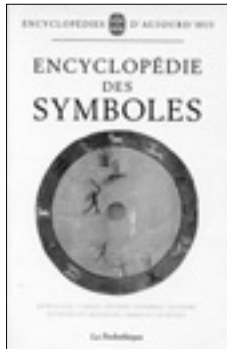
Michel Cazenave (ed.), *Encyclopédie des symboles: Astrologie, cabale, mythes, nombres, alchimie, divinités et croyances, héros et légendes*, (La Pochothèque, Le livre de poche, 1996).

۱۳۶

این کتاب از مراجع مهم در نماد شناسی است؛ و چنان‌که از عنوان فرعی آن — نجوم، قباله‌ها، اسطوره‌ها، اعداد، کیمیا، خدایان و باورهای دینی، قهرمانان و افسانه‌ها — پیداست، به اقسام نمادها در فرهنگهای ماقبل مدرن می‌پردازد. میشل کازناو، ویراستار و سرپرست این دایرةالمعارف، آن را بیشتر بر مبنای کتابی تدوین کرده که هانس بیدرمن^۱، در سال ۱۹۸۹، به زبان آلمانی نوشته است. کازناو خود از نمادشناسان پرکار است و کتابهای بسیاری درباره فرهنگ و هنر و به‌ویژه یونگ^۲، روانکاو سوئیسی، نوشته است. دایرةالمعارف نمادها با مقدمه‌ای کوتاه از او آغاز می‌شود و با نمایه پایان می‌یابد. این نمایه مفصل، با حجمی در حدود ۷۰ صفحه، از امتیازات کتاب است. از دیگر امتیازات کتاب، تصاویر گویای آن است که درک نمادهای متعلق به فرهنگهای مختلف را آسان می‌کند.

کتاب به نحوی پرداخته شده است که هم برای کارشناسان و محققان و هم برای دانشجویان و علاقه‌مندان مفید باشد. در تألیف مقاله‌های آن، از آثار و اندیشه‌های نمادشناسان و دین‌شناسان و متفکران برجسته قرن بیستم — همچون زیگموند فروید^۳، کارل یونگ، ژرژ دوموزیل^۴، والتر اتو^۵، میرچا الیاده^۶، ژیلبرت دوران^۷، رنه گنون^۸ — استفاده شده و به‌همین سبب، نمادهایی که در آن گرد آمده است خاستگاههای گوناگونی دارد، از قبیل: اسطوره‌شناسی، مردم‌شناسی، روان‌شناسی، تاریخ، تاریخ ادیان. بعلاوه، در آن به دامنه‌های گوناگون معرفتی، همچون نجوم، عرفان، اسطوره‌ها، اعداد، کیمیا، خدایان، عقاید دینی، قهرمانان، افسانه‌ها، رنگها و اشکال، توجه شده است.

- 1) Hans Biedermann
- 2) Carl Gustav Jung (1875-1961)
- 3) Sigmund Freud (1856-1939)
- 4) George Dumezil
- 5) Walter Otto
- 6) Mircea Éliade (1907-1986)
- 7) Gilberte Durand
- 8) Rene Guénon

اگرچه مؤلفان کتاب به نمادهای غیرغربی توجه کرده‌اند، سهم نمادهای فرهنگهای مشرق زمین، از جمله فرهنگهای ایرانی و اسلامی، در آن اندک و ضعیف آن در قیاس با فرهنگ نمادهای ژان شوالیه^۹ مشهود است. به عبارت دیگر، دایرةالمعارف نمادها، به‌رغم عنوانش، کتابی جامع نیست که نمادهای فرهنگهای اصلی همه جهان را دربرگیرد، بلکه بیشتر به نمادهای غربی و ادیان و عقاید آن بخش از جهان می‌پردازد؛ و البته در حوزه اخیر کتابی مستند و مرجعی مطمئن است.

فرهاد ساسانی

نظریه نشانه‌شناسی

Umberto Eco, *The Theory of Semiology*,
(Bloomington, Indiana University Press, 1982)

اومبرتو اکو، استاد نشانه‌شناسی دانشکده ادبیات و فلسفه دانشگاه بولونیا^{۱۰} و مؤلف چندین کتاب در زمینه نشانه‌شناسی، منتقد ادبی، رمان‌نویس و نشانه‌شناس ایتالیایی است که اکنون شخصیتی بین‌المللی محسوب می‌شود، و شاید بیشتر با کتاب *نام رز*^{۱۱} (۱۹۸۰) به آستانه این شهرت جهانی رسیده باشد. او در این کتاب مطالعه نشانه‌شناسی را در قالب داستان در آورده است؛ اما در کتاب *نظریه نشانه‌شناسی*، که موضوعش مطالعه نظری نشانه‌هاست، جنبه مهم کار او این است که نشانه‌ها را در بر گیرنده تمام پدیده‌های فرهنگی دانسته است. در واقع، توجه اکو معطوف به تحول روش‌شناسی ارتباط است. او نیز مانند رولان بارت^{۱۲}، کار خود را از مبانی نشانه‌شناسی در کتاب *دوره زبان‌شناسی عمومی*^{۱۳} فردینان دو سوسور^{۱۴} و *مردم‌شناسی ساختاری*^{۱۵} کلود لوی-استروس^{۱۶} آغاز کرده است. با این حال، اکو پا فراتر از این سنت گذاشته و وارد قلمرو تازه‌ای شده است. او محدودیتهای ساختارگرایی و اندیشه‌های سوسور را تشخیص داده؛ مثلاً دریافته است که معنا صرفاً تحت حاکمیت ساختار نیست، بلکه در نتیجه تعامل و هم‌کنش خواننده/تفسیرگر، که اغلب جای معنای حذف‌شده را پر می‌کند تا تصویری منسجم از آن بسازد، شکل می‌گیرد. (کسانی که دوست دارند با کتابی

9) Jean Chevalier

10) Bologna

11) Umberto Eco, *Name of the Rose*, trans. William Weaver, (Harcourt, 1994).

12) Roland Barthes (1915-1980)

13) *Cours de Linguistique General*

14) Ferdinand de Saussure (1857-1913)

15) *Structural Anthropology*

16) Claude Lévi-Strauss (1908-)

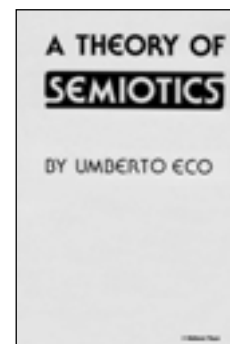
مقدماتی در باب حوزه جالب نشانه‌شناسی آشنا شوند می‌توانند کتاب *نشانه‌شناسی و فلسفه زبان*^{۱۷} اومبرتو اکو را نیز مطالعه کنند، زیرا برای شروع آسان‌تر است.

نظریه نشانه‌شناسی از یک مقدمه و چهار بخش، کتابنامه و نمایه‌های کسان و موضوعات در ۳۶۸ صفحه تشکیل شده است. اکو در مقدمه به طراحی نظریه نشانه‌شناسی، و اینکه آیا نشانه‌شناسی حوزه است یا رشته، ارتباط است یا دلالت، و نیز مرزهای سیاسی و طبیعی و معرفت‌شناختی آن می‌پردازد. در بخش یکم، موضوع نظام و رمزگانهای دلالتگر و الگوی ارتباط را به تفصیل بررسی می‌کند. در بخش دوم، به مباحثی چون کارکرد نشانه، بیان و محتوا، معنای صریح و ضمنی، پیام و متن، محتوا و مصداق، معنا به مثابه واحدی فرهنگی، نظام نشانه‌ای، واحدهای معنایی، الگوی جدید معنایی، بیش‌رمزگذاری^{۱۸} و کم‌رمزگذاری^{۱۹}، و تعامل رمزگانها و پیام می‌پردازد. در بخش سوم نیز مسائلی نظیر رده‌شناسی نشانه‌ها، رده‌شناسی شیوه‌های تولید، متن زیبایی‌شناختی را از نظر می‌گذراند. در بخش پایانی، خود موضوع نشانه‌شناسی را می‌کاود.

رابرت اسکولز^{۲۰} در نشریه زیبایی‌شناسی و نقد هنر^{۲۱} درباره این کتاب

می‌نویسد:

نظریه نشانه‌شناسی تلاشی بزرگ در حوزه مطالعات نشانه‌شناسی است. از بسیاری جهات بزرگ‌ترین کاری است که پس از کار پیشگامانه چارلز ساندرز پیرس^{۲۲} و چارلز موریس^{۲۳} در این حوزه انجام گرفته است. نقاط قوت این کتاب به سبب دانش گسترده و متناسبی است که اکو در بررسی مسائل مختلف به خدمت می‌گیرد؛ او با این منطق و روشن‌بینی با مسائل برخورد می‌کند. در پاسخ به مطرح‌ترین پرسشها ... بسیار تیزبینانه و معقولانه عمل می‌کند. اکو به راحتی و بااطمینان از میان ذهن‌گرایی دکارتی، که نشانه‌شناسی^{۲۴} پارسی را فراگرفته است، و رفتارگرایی نشانه‌شناسی^{۲۵} پسا-پیرسی آمریکایی می‌گذرد و به سوی ترکیب دیالکتیک جدیدی، یعنی «نشانه‌شناسی» راستین، می‌رود.^{۲۶}

17) *Semiotics and the Philosophy of Language* (London: Macmillan, 1984, 1993).

18) overcoding

19) undercoding

20) Robert Scholes

21) *Journal of Aesthetics and Art Criticism*

22) Charles Sanders Peirce (1839-1914)

23) Charles Morris

24) semiologie

25) semiotic

۲۶) به نقل از پشت جلد کتاب.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی